

Громадсько-політична, державницька, наукова та культурницька діяльність П.Г.Тичини 1891–1967 рр. (історіографічний огляд проблеми)

Дослідники історії завжди цікавились яскравими особистостями у сфері політики, науки та культури. Актуальність вивчення діяльності історичних постатей зумовлена не лише науково-теоретичним пізнанням нашої історії, а й необхідністю з'ясувати внесок цих персоналій у суспільно-політичний, культурний розвиток України в цілому. Недооцінка їх значущості в історії як і перебільшення заслуг не дозволяють побачити всю глибину тієї доби, зробити об'єктивних висновків. Відтак актуальним є критичний історіографічний аналіз літератури, пов'язаний з відображенням життя та діяльності П.Тичини.

Мета статті. Проаналізувати погляди науковців та публіцистів щодо трактування культурницької, громадсько-політичної, державницької та наукової діяльності П.Тичини, критично переосмислити їхні твердження та оцінки висловлені в науковій та публіцистичній літературі. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

– виявити та проаналізувати дослідження науковців та публіцистів щодо трактування культурницької, громадсько-політичної, державницької та наукової діяльності П.Тичини;

– критично переосмислити їхні твердження та оцінки.

Аналіз наукового дослідження проблеми громадсько-політичної, наукової та державницької діяльності П.Тичини (1891–1967) свідчить, що українська та зарубіжна історіографія не достатньо приділяли уваги даній темі. Комплексне дослідження громадсько-політичної, наукової та державницької діяльності видатного діяча кінця XIX – другої половини XX ст. ще досі відсутнє.

Дослідження історіографії з проблеми ускладнюється вузькістю джерельної бази життя та діяльності П.Тичини. Безслідно зник масив архівних документів та матеріалів біографічного характеру про П.Тичину в результаті військових подій Першої світової та Громадянської війн першої половини XX ст. Інша частина документальних матеріалів – знищена державними органами СРСР. За наявністю актів передачі та прийому архівних матеріалів в установи державного значення не виявлена їх наявність. Так, починаючи з 1926 р. при Інституті літератури імені Т.Шевченка Академії наук Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі АН УРСР) діяв Всеукраїнський літературний музей, де зберігалися заінвентаризовані архівні фонди щодо громадсько-політичної та культурницької діяльності митців України А.Заливчого, В.Сосюри, В.Чумака,

І.Кулика, М.Хвильового, В.Блакитного та, зокрема особистий архів П.Тичини, де поряд з документами біографічного характеру про діяча зберігалися архіви журналів “Забой”, “Червоний шлях”, літературних організацій “Плуг”, “Гарт”, з якими він активно співпрацював. У 1934 р. після реорганізації Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка АН УРСР Всеукраїнський літературний музей закрито, а 16 грудня 1934 р. згідно з розпорядженням Спілки Радянських письменників України з нього вилучено архівні матеріали, які були передані до Харківської наукової бібліотеки ім. В.Короленка та Будинку літератури. Безслідне зникнення згаданих документальних матеріалів ще до сьогодні залишає не роз’ясненими окремі білі плями життєвого шляху П.Тичини – видатного діяча України кінця XIX – другої половини XX ст. Навіть на початку XXII ст. історики України не мають доступу до документальних матеріалів, що зосереджені в спецархівах України.

Історіографію дисертаційного дослідження обраної теми складають: монографії, статті та наукові розвідки, видані впродовж останніх дев’яноста років в Україні, Канаді та країнах Європи. Історіографічний доробок у роботі згрупований за такими напрямками: наукові праці радянських критиків; історіографія української діаспори; сучасна українська історіографія; суспільно-політична та критична література, присвячена подіям XX ст., зміст якої допомагає розкрити окремі завдання дисертації.

Перше наукове дослідження творчого доробку П.Тичини, висвітлення його громадсько-політичної позиції літературознавця А.Ніковського “*Vita nova. Критичні нариси*” (1919) припадає на період громадянської війни, коли внутрішнє становище України характеризувалося економічною розрухою, занепадом промисловості та сільського господарства, посиленням у соціальній сфері процесів маргіналізації та декласування, наростанням соціальної напруженості та політичної нестабільності. У зазначений період П.Тичина займався культурно-освітньою та громадсько-політичною діяльністю в Києві. У 1918 р. видав першу поетичну збірку “Сонячні кларнети”, яка принесла митцю світову славу.

У праці А.Ніковський зазначив, що ідея вболівання за долю народу України, за його національне самовизначення стала головним критерієм творів П.Тичини. Передбачаючи масовий ідеологічний наступ на П.Тичину, А.Ніковський писав: “Щодо ідеології, то, що ви хочете, коли поет на струнах вічності перебирає, стоїть в центрі всесвіту і одночасно вдивляється в усмішку романтики” [23, с. 56]. Саме тут, перший і останній раз, слово “ідеологія” з’явилося не в контексті вимог та порад автора, а як дозвіл сповідувати єдину ідеологію – власну творчу свободу. До уваги А.Ніковського потрапила перша збірка віршів П.Тичини “Сонячні кларнети”, датована 1918 р., де критик вбачав реальне втілення доти незнаного в радянській поезії рівня “високости”. Він пов’язував зазначений поетичний

прорив з духовним піднесенням митця, породженим подіями національної революції 1917–1920 рр. [23, с. 23]. На думку А.Ніковського, перша збірка П.Тичини “Сонячні кларнети” дала поштовх до розширення горизонтів у відображенні національної культури України. У поемі П.Тичини “Скорбна мати” (1918), вміщеної у поетичній збірці “Сонячні кларнети”, літературознавець відзначив “високий патріотичний порив, що робить усю поему національною і напружує до крайньої міри почуття” [23, с. 47]. А.Ніковський вважав, що у вірші “Одчиняйте двері...” (1918) вже згаданої поетичної збірки П.Тичина відтворив “...нечувано різку й геніально пластичну картину української дійсності. Аналіз вірша критик вибудував на розумінні психології сакрального дійства. На його думку, поезія “Одчиняйте двері...” засвідчила, що “... перші наші ясні сподівання й почуття національного щастя та подальші соціальні й політичні бурі, анархію, кров...” [23, с. 31].

У 20-х роках ХХ ст. виходить ряд наукових досліджень О.Білецького, К.Буровія, С.Єфремова, М.Зерова, І.Майдана, В.Юринця, присвячених проблемам формуванню громадсько-політичної та національної свідомості П.Тичини, вивченню творчої спадщини митця та її науково-критичного осмислення, визначенню місця і ролі діяча в національно-визвольних змаганнях та його внеску у розбудову Української незалежної держави, еволюції суспільно-політичних переконань письменника та початок його співпраці з Радянською владою.

Досліджуючи ранню творчість П.Тичини, критик М.Зеров приділив значну увагу аналізу збірки “Сонячні кларнети” (1918). Дослідник звернув увагу на її складну структуру, наголосив на вираженні національно-патріотичних почуттів “... могутній поклад складають образи нашого національного відмерзання напровесні 1917 року”. Також М.Зеров акцентував увагу на соціально-політичних подіях: “Соціальні та політичні бурі є зображенням апогею, котрий подано в “Скорбній матері”” [13, с. 493]. Вагомий внесок у справу вивчення творчої спадщини митця раннього періоду зробив учений О.Білецький. У дослідженні “Двадцять років нової української лірики (1903–1923)” (1923) науковець звернув увагу на природній, глибокий зв’язок творів П.Тичини з життям українського народу, вірою в його світле майбутнє, зазначивши, що для творчості П.Тичини була характерна “глибока народність, заглибленість поезії митця в рідний ґрунт” [3, с. 26]. Він вбачав у особистості П.Тичини, насамперед, представника української селянської інтелігенції.

На перехресті поглядів літературних критиків опинився вірш П.Тичини “Плач Ярославни” (1923), який увійшов до збірки “Вітер з України” (1924). І.Майдан у статті “Зріст і сила творчості П.Тичини” (1925) схвалював “нове розуміння змісту старих фабул, революційне трактування образу Ярославни” [22, с. 189]. З ним погоджується К.Буровій у праці “Боротьба за радість” (1929), опублікованій на сторінках журналу “Червоний шлях”, який

вбачав у творі “найкращий зразок класової боротьби в поезії” [5, с. 89]. З іншого боку, М.Зеров дорікав П.Тичині за “сухі контури алегорії” у “Плачі Ярославни”, відзначав слабкість пера в подібних “ідеологічних речах” [13, с. 500].

У 20–30-х років ХХ ст. світ побачили праці присвячені висвітленню еволюції суспільно-політичних поглядів П.Тичини, визначенню його місця і ролі в період національно-визвольних змагань першої половини ХХ ст., співпраці поета з Радянською владою. Історіографія вказаного періоду представлена доробками літературознавців та критиків України та української діаспори. Це передусім праці С.Єфремова, А.Ніковського, М.Зерова, К.Буровія, В.Юринця, О.Білецького, І.Майдана та інших.

Суспільно-політичні протиріччя післяреволюційної доби першої половини ХХ ст., встановлення Радянської влади в Україні зумовили еволюцію світоглядних позицій П.Тичини та змусили його співпрацювати з комуністичним режимом. Питання змісту літературної творчості та художнього життя для молодого митця було більш ідеологічним, ніж художньо-естетичним: зі зміною суспільно-світоглядних поглядів поет змінив не тільки ідейні мотиви творчості, але й часом свідомо примітивізував зображувані ним події.

Прийняття П.Тичиною радянської ідеології відбилося на сторінках критичних праць літературних видань. І.Майдан, Ю.Юринець, К.Буровій вітали залучення П.Тичини до так званого “пролетарського” мистецтва. Проте С.Єфремов, М.Зеров застерігали поета від поспішного зречення первинних принципів: патріотизму, національного самовизначення, ідеї побудови незалежної України.

Наприкінці 20-х років ХХ ст., вдаючись до методів прямого насильства в побудові нового соціалістичного суспільства, правлячою верхівкою на чолі зі Й.Сталіним, розпочався наступ на творчу інтелігенцію, яка намагалася протидіяти становленню тоталітарного режиму в країні.

З виходом у світ статті голови Раднаркому В.Чубаря в газеті “Комуніст” (1927), де поема П.Тичини “Чистила мати картоплю” розцінена ним як націоналістична, з’явилася серія політичних нападів на поета. З цього часу комуністична ідеологія втручається як в творчість митця, так і в критичні відгуки про нього.

Гносеологічні та онтологічні корені громадсько-політичних поглядів П.Тичини, його внесок у розвиток “пролетарської” літератури висвітлені у монографії проф. В.Юринця “Павло Тичина. Спроба критичної аналізи” (1928). Ґрунтовне вивчення поетичного світобачення П.Тичини дозволило автору вперше запропонувати розгляд генези творчості митця з огляду її історичних витоків, наголосивши на важливому аспекті “комізму поета”: “Відразу ж відчувається, що П.Тичина свідомо живе в епоху Ейнштейна, Кланка, Резерфорда й Бора” [35, с. 26]. В.Юринець не погоджувався з

поетичним трактуванням П.Тичини ідейних позицій національного відродження України в його поемі “Золотий гомін” (1917), але визнавав, що він найчутливіше вловив сутність своєї доби, став до певної міри її віддзеркаленням і символом. “Аналіза” П.Тичини – це аналіз того, що ми є, звідки вийшли й куди прямуємо, – зазначав В.Юринець [35, с. 87]. Засуджуючи “інтелігентський індивідуалізм”, відсутність “мотиву барикад” у збірці П.Тичини “Замість сонетів і октав” (1920), В.Юринець наголошував: “Не здобуття позицій у запальному бої не може вибачити поетові відокремлення від шумливого походу маси, що йде, мусить іти по трупах”. “Чому Тичина досі не з нами?” – головний лейтмотив праці В.Юринця “Павло Тичина. Спроба критичної аналізи” (1928). Автор зазначав: “Тичина, є в нас така велика культурна сила, що хотілось би, щоб поезія його іскрилась чистим алмазом пролетарської ідеології” [35, с. 82]. Те, що непокоїло С.Єфремова, а саме – вкраплення невластивих молодому П.Тичині мотивів, для В.Юринця – предмет схвалення. Вітаючи зародки “пролетарських” мотивів у поета, В.Юринець у творах П.Тичини “Харків” (1923), “Вулиця Кузнечна” (1921) схвалював оспівування “героїчного, пролетарського, спартанського ідеалу”. Він доходить висновку, що “ідея комунізму стає органічним складником Тичини” [35, с. 114].

Монографія В.Юринця “Павло Тичина. Спроба критичної аналізи” (1928) – це передусім “аналіза” світоглядних позицій П.Тичини. Проте свідомо чи несвідомо, в силу власних поглядів, а, можливо, політичної ситуації в країні, В.Юринець будь-що намагався відшукати у творчості П.Тичини ознаки пануючої ідеології та посилити їх власними коментарями [36, с. 1]. Інформативна насиченість, стильова вправність монографії, обізнаність автора з проблемою – все це перекреслювалось єдиною вадою: заідеологізованістю.

На думку О.Ярового, дослідника поетичної творчості П.Тичини, монографія В.Юринця “Павло Тичина. Спроба критичної аналізи” завдала більше шкоди, ніж користі митцю: вона була складником тієї сили, що підштовхнула П.Тичину до творчої “пролетаризації”, до написання заідеологізованих збірок “Чернігів” (1931) і “Партія веде” (1933).

К.Буровій, дослідивши ідейне спрямування поетичних творів П.Тичини, у статті “Боротьба за радість” (1929) визначив етапи світоглядного формування поета. Перший етап – “Сонячні кларнети” (1918) – момент зустрічі з революцією; другий – “Плуг” (1920), “Замість сонетів і октав” (1920) – змагання з революцією; третій етап – “Вітер з України” (1924), уривки з симфонії “Сковорода” (1920–1922) – визнання революції; четвертий етап, на думку критика, тривав і розвивався, був помітний у збірці “Вітер з України” –це етап “пролетарської поезії міста та соціальної боротьби, цілком протилежний надкласовим ілюзіям доби “Золотого гомону” (1920) [5, с. 90]. Як і І.Майдан, К.Буровій вважав, що

П.Тичина справді “дійшов свого зростання і сили” саме в “пролетарський період” [5, с. 97].

Окремо варто розглянути розвідки представників української діаспори, зокрема Ю.Лавріненка, В.Чапленка, В.Барки, Б.Феденка, І.Кошелівця та інших, які були сучасниками П.Тичини і намагалися об'єктивно оцінити ідейне спрямування його поетичного доробку. Предмет вивчення дослідників української діаспори – рання творчість поета. Поезії, в яких оспівувалося радянське суспільство, розглядалися як факт, з яким належить змиритись.

Аналізом творчого і життєвого шляху П.Тичини відкривається укладена Ю.Лавріненком антологія “Розстріляне відродження” (Мюнхен, 1959). Автор подав стисло характеристику творчого шляху митця, визначивши головний акцент на “капітуляції” перед Москвою. Науковець вважав, що “серед загального терору Москви на Україні, який через його несамовиті масштаби, можливо, було б визнати катастрофою природи, П.Тичину врятувало його ім'я, відоме тоді поза межами СРСР, його згода продемонструвати свою повну “капітуляцію” перед Москвою і московським диктатором. Великий поет цілковито зник зі сцени – з'явився безоглядний одописець тирана і російської зверхності, безвладний президент Верховної Ради УРСР” [21, с. 18].

У статті “Література Вітаїзму 1917–1933 рр.” (195), яка ввійшла до вище згаданої антології “Розстріляне відродження”, Ю.Лавріненко спробував дослідити суспільно-політичну атмосферу радянської України 20–30-х рр. ХХ ст., а також еволюцію громадсько-політичних та літературно-художніх поглядів П.Тичини, причини, через які він постав офіційним партійним поетом. Згодом, у праці “На шляхах синтези кларнетизму” (Канада, 1977), присвяченій 60-річчю видання збірки “Сонячні кларнети” та 10-річчю смерті П.Тичини, Ю.Лавріненко значну увагу приділив детальному аналізу збірки “Сонячні кларнети”. На його думку, П.Тичина в поезії зазначеної збірки “пробував охопити чи не головні суперечності і дилеми його судьбоносної кризової доби... дилеми національного і соціального” [21, с. 51].

Заслугове на увагу стаття літературного критика В.Чапленка “Радянська Павла Тичини” (1960 р.), що ввійшла до його збірника наукових розвідок “Пропащі сили. Українське письменство під комуністичним режимом (1920–1933)” (1960). У статті автор вказав на громадсько-політичну позицію П.Тичини в період національно-визвольних змагань України початку ХХ ст.: “Події в Україні тоді були такі, що й цей поет-мрійник не міг не відгукнутись на них. Коли була проголошена Українська Народна Республіка, він написав думу “Проголошення Української Народної Республіки” [34, с. 109]. У вказаній праці В.Чапленко звернув увагу на проблему залучення П.Тичини до співпраці з Радянською владою

та мотиви зміни ним громадсько-політичних позицій в умовах диктату більшовицької ідеології, коли від незалежних митців вимагали визнання пролетарської теорії, засудження інакомислячих, повної відмови від власного “я” в ім'я розчинення в масі. Про ставлення поета до Радянської влади автор зазначив: “Тичина спочатку виразно стояв на боці рідного народу... У власному патріотизмі він виходив із тези, що “любити свій край не є злочин, коли це для всіх” [34, с. 111]. Наголошуючи на жорстокому політичному та ідеологічному тиску Радянської влади на митців у 20-х роках ХХ ст., В. Чапленко писав: “Події набували такого характеру, за яких поетові довелося поставити перед собою питання: “Хіба й собі поцілувати пантофлю Папи?” [34, с. 112]. Зі згортанням українізації і наступом московської ідеології це питання поставало чимраз актуальніше. І в плані, либонь, цієї актуальності Тичина ударив у тон того загального бунтарства... почав прославляти “хоробрість безумних” [34, с. 113].

Підсумовуючи В. Чапленко зазначав, що “наведений у цій праці фактичний матеріал свідчить про нечувано жорстокий тиск на письменників і про неповноцінність досягнень. Повноцінними й щирими були тільки ті твори, що їх написано до запровадження більшовицько-тоталітарного контролю (наприклад, збірка П. Тичини “Сонячні кларнети”), а пізніше – це переважно були а) або езопівщина, б) або казенщина” [34, с. 139]. Безперечно, внесок представників української діаспори в дослідженні громадсько-політичної, наукової та державницької діяльності П. Тичини значний, хоча більшість праць публіцистичного характеру, оскільки написані літературними критиками. На цих працях негативно позначилося й те, що автори спиралися на обмежену документальну базу, тому що переважна більшість архівних та інших джерел зберігалася в СРСР і була недоступна. Поза увагою дослідників залишилася творча, громадсько-політична та державницька робота П. Тичини після 30-х років ХХ ст.

У 30-х роках ХХ ст. аналіз праць П. Тичини в Радянській Україні здійснювався з огляду на вчення марксизму-ленінізму та керівну роль Комуністичної партії. Тогочасні дослідники творчості та громадсько-політичної діяльності П. Тичини свідомо нав'язували українському суспільству вкрай заідеологізоване уявлення про митця, оскільки у вказаний період почало поширюватись його офіційне визнання як поета-співця “комуністичної партії”, співця “єдиної родини” [7; 8; 16].

У післявоєнний період дослідники творчості, громадсько-політичної та державної діяльності П. Тичини продовжували спиратися на рішення та директиви партійних органів, висловлювання керівних діячів КПРС та Комуністичної партії України.

А. Ішук у критико-бібліографічному нарисі “Павло Тичина” (1954) подав заідеологізований, а іноді і сфальсифікований аналіз творчості митця. Автор вбачав у поетові “натхненного співця всенародної боротьби за

комунізм” [16, с. 3]. Період творчості поета, що припав на часи національно-визвольної революції 1917–1920 рр., А.Іщук розглянув з пролетарського погляду, партійно-класових принципів, заперечуючи національно-патріотичні почуття П.Тичини.

Фундаментальна монографія Л.Новиченка “Поезія і революція: творчість П.Тичини в перші післяжовтневі роки” (1956) також зазнала впливу комуністичної епохи. Науковець дав детальну, цілісну картину творчого світу поета в хронологічних рамках періоду 1918–1924 рр. У дослідженні чи не вперше в радянській критиці визначено ряд проблем, пов’язаних із поемою П.Тичини “Сковорода” (1920–1922). Не зрікався Л.Новиченко і “незручних” для офіціозу творів доби “Золотого гомону” (1917), закономірно розглядаючи їх у припустимих на той час обмежених рамках.

У 1961 р. видано збірник “Павлові Тичині”, присвячений 70-річчю з дня його народження та 50-річчю літературної діяльності митця. Основу збірника становлять статті, присвячені творчості поета; спогади, відгуки про нього М.Горького, М.Коцюбинського, М.Рильського, О.Гончара, Г.Верьовки та інших відомих діячів культури СРСР.

Вплив громадсько-політичних поглядів П.Тичини на формування національної свідомості та суспільної позиції молодих українських митців першої половини ХХ ст. висвітлено в працях З.Грузмана, О.Ярового, Д.Білоуса, Д.Головка та інших.

Зокрема, збірник статей “Співець нового світу” (1971) містить спогади вже відомих митців В.Кочевського, О.Губар, А.Іщука, Ю.Смолич, С.Чиковані та інших, які з вдячністю згадують власні здобутки творчої школи П.Тичини.

Аналіз творчої співпраці П.Тичини з молодими митцями, виявлення характеру та сутності впливу його громадянської позиції на них, знайшло відображення у праці З.Грузмана “Павло Тичина –літературознавець і критик” (1978).

Уперше нове переосмислення творчості та суспільно-політичної, державницької діяльності П.Тичини простежувалося в праці В.Стуса “Феномен доби (сходження на Голгофу слави)”. Вказана монографія, написана В.Стусом у 1970–1971 рр., була конфіскована й пролежала в архівах КДБ упродовж двох десятиліть [10, с. 18].

Витоки громадсько-політичної поезії В.Стус шукав в атмосфері національно-революційних змагань. Він змальовував постать поета у контексті спалаху національного відродження після повалення самодержавства. Дослідник вказав на народження генія з надр історичної епохи, стверджував, що злет таланту відбувся на гребені епохальних подій. В.Стус аналізував і ті твори поета років української революції, що були заборонені в радянський час. Не оминув він і збірку “Замість сонет і

октав” (1920) піддавши її об’єктивному аналізу як одну з кращих праць письменника. П.Тичина періоду “Сонячних кларнетів”, – писав автор, – “увесь у провесні української революції, у передчутті” наближуваної всеохоплюючої грози” [26, с. 9]. Формування і розвиток таланту П.Тичини простежено ним на тлі велетенських зрушень вітчизняної історії першої половини ХХ ст. Звичайно, праця В.Стуса “Феномен доби (сходження на Голгофу слави)” не позбавлена недоліків: її чи не найголовніший недолік – надмірна категоричність у деяких твердженнях.

В.Стус, керуючись принципом історизму, у межах філософського постмодерну на творчій і життєвій долі одного з геніальних поетів першої половини ХХ ст. П.Тичини показав трагедію людини в умовах тоталітарного режиму, згубну дію “казармового” соціалізму на національну культуру і духовність народу. Радянськими ідеологами згадану працю В.Стуса визнано ворожою, антирадянською, націоналістичною, що підривала безпеку “наймогутнішої на планеті держави”. За дослідження “Феномен доби (сходження на Голгофу слави)” В.Стус сплатив сімома роками суворого режиму та п’ятьма роками заслання [4, с. 3].

Попри певну частку “шістдесятницького” максималізму, праця В.Стуса і тепер зберігає актуальність, дивуючи читача свіжістю та сучасністю оцінок. Наукове дослідження надзвичайно насичене фактажем, авторові притаманний глибокий аналіз творчих здобутків і прорахунків П.Тичини, детальний розгляд причин трагедії геніального митця, змушеного стати “блазнем при дворі короля”. У невеликому за обсягом “Феномені доби” віддзеркалено найголовніші етапи еволюції поета, його зліт, “зріст і сила”, небезпечні фази занепаду. Це не тільки наукова розвідка, а й звинувачувальний вирок системі, що дозволяла собі “коригувати” творчу особистість митця. “Його трагедія відобразила трагедію рідного народу” – підсумував В.Стус [26, с. 92]. І ця думка перегукується з висловом вже згаданого вище В.Юринця: “Аналіз творчості П.Тичини становить собою розгляд сутності “всіх нас”, себто суспільства, нації”.

Понад три десятиліття досліджував творчий доробок та громадсько-політичну, державницьку діяльність П.Тичини науковець С.Тельнюк (1935–1990). Він є автором біографічної повісті “Павло Тичина” (1979) та монографії “Молодий я, молодий: Поетичний світ П.Тичини (1906–1925)” (1990), а також численних статей про митця.

Біографічна повість С.Тельнюка “Павло Тичина” (1979) присвячена висвітленню творчого шляху та громадсько-політичної діяльності поета. У вступному слові до згаданої праці літературознавець Ю.Збанацький зазначив: “...Автор біографічної повісті – дослідження про Павла Тичину стояв перед складною проблемою: адже йому треба було подати біографію людини, історію зростання її душі. С.Тельнюк намагався поєднати жанр белетристичний із жанром дослідницьким, докумен-

тальність і домисел так, щоб це вийшло природно й правдиво” [11, с. 6]. Варто зазначити, що праця побудована на використанні архівних документів про П.Тичину, а також його творів. Матеріали праць про митця з відбитком ідеологічних штампів, видані у радянський період, використані автором поверхово. Біографічна повість С.Тельнюка “Павло Тичина” (1979) розкрила перед широким читацьким загалом цікаві епізоди життєвого та творчого шляху поета, які виходили за межі його “приватного життя” та мали суспільно-політичне звучання.

Монографія С.Тельнюка “Молодий я, молодий...: Поетичний світ Павла Тичини (1906–1925)” визначила вагомий крок у розвитку вітчизняної науки 90-х рр. ХХ ст. Схематично окресливши період дитячих та юнацьких років П.Тичини С.Тельнюк основну увагу сконцентрував на подіях, що мали місце на початку ХХ ст. та, зокрема участі в них молодого П.Тичини. У вказаній праці С.Тельнюк прагнув подати об’єктивний, всебічний аналіз творчості П.Тичини, очистити “образ поета від перекручувань, замовчувань, фальсифікацій”. Проте суспільно-політичні реалії 90-х років ХХ ст. не дозволяли автору повною мірою висловлювати власні судження цілком відверто. Це змушувало його обходитись багатозначними натяками та замовчуваннями, зокрема у місцях, де йшлося про вторгнення до поезії П.Тичини політизованої “естетики”. Значні ліричні відступи, що притаманні творам художнього та публіцистичного стилям, у праці С.Тельнюка пояснюються обмеженістю матеріалу документального характеру.

З.Гузман у рецензії на монографію С.Тельнюка “Молодий я, молодий...: Поетичний світ Павла Тичини (1906–1925)” писав: “... можна визначити основні аспекти, “наскрізні” для всієї книжки. Насамперед твердження: Тичина-поет глибоко національний, що увібрав у себе найглибинніші традиції української класичної й новітньої поезії” [8, с. 69].

Грунтовний аналіз життя і діяльності П.Тичини, визначення його місця і ролі в суспільно політичному житті України першої половини ХХ ст. здійснено вченим С.Гальченком у праці “Грані великого таланту” (1990) [6]. Автор відтворив цілісну картину дитячих та юнацьких років П.Тичини, висвітлив середовище зростання митця, а також чинники, що вплинули на формування його світоглядних позицій. У праці подано деякі аспекти творчої полеміки щодо сприйняття сучасним читачем особистості П.Тичини.

Зі здобуттям українським народом незалежності та розбудовою української держави, завдяки розвитку історичної науки та вільного доступу до джерельної бази розпочався процес переосмислення та правдивого висвітлення громадсько-політичної, державницької та наукової діяльності П.Тичини.

Л.Новиченко у статті “Тичина і його час: незайві доповнення”, що ввійшла до його збірника “Двадцять роки. Літературні дискусії, полеміки”

(1991), одним із перших спробував об'єктивно розглянути ідеологічно "татуйовані" твори митця, що побачили світ у радянський період [9].

Сучасне незаідеологізоване бачення творчого доробку П.Тичини подав О.Яровий у праці "Офіційний" Тичина як ідеологема Радянської епохи" (1994) [36].

Аналіз системи світоглядних координат, що визначали мистецькі надбання поета, а також розкриття його творчого феномену в національно-культурному просторі України першої половини ХХ ст. здійснив А.Погрібняк у праці "Тичина золотогомінний", що ввійшла до його збірника "Класики не зовсім за підручником" (2000) [31].

Важливим науковим доробком у дослідженні аспектів просвітницької роботи під час державної діяльності П.Тичини на посадах Народного Комісара освіти Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі УРСР), а згодом Міністра освіти УРСР у 1943–1948 рр. є стаття педагога К.Присяжнюка "Освітній подвиг П.Тичини" (1991) [32].

Подальше вивчення вказаного напрямку діяльності П.Тичини знайшло своє відбиття у праці М.Павленко: "Освітнянський плуг Павла Тичини" (2001) [29].

Актуальною на сьогодні залишається його монографія "Тичинівська формула українського патріотизму" (2002 р.) [30]. У праці дослідниця, з огляду на патріотичний характер громадсько-політичної позиції митця, визначила місце і роль П.Тичини у розвитку освіти України першої половини ХХ ст., подала аналіз його епістолярної спадщини, присвячену переважно проблемам освіти. Недоліком монографії є те, що в ній недостатньо представлено документальні матеріали, зокрема ті, що висвітлюють діяльність П.Тичини на посаді Наркома та Міністра освіти УРСР.

Отже, результати історіографічного дослідження проблеми "Громадсько-політичної, державницької, наукової та культурницької діяльності П.Тичини (1891–1967) свідчать, що обрана тема залишається малодослідженою; складається з наукових розвідок, монографій, статей. У наукових працях та статтях висвітлено окремі аспекти багатогранної діяльності П.Тичини, зокрема, період його ранньої творчості, суперечливе ставлення сучасників до ідеологічних переконань поета, спорадично досліджується його робота на посаді Міністра освіти.

Однак залишилася поза увагою дослідників участь П.Тичини у вищих законодавчих органах УРСР і СРСР, вплив П.Тичини на становлення та виховання молодих митців та вивчення ролі і місця П.Тичини в розвитку творчих, наукових міжреспубліканських і зарубіжних зв'язків. Потребує детальнішого вивчення, наукова діяльність поета, яка не знайшла належного висвітлення в історичній науковій літературі. У цілому аналіз історіографії доводить у необхідності подальшої розробки проблеми. Відсутність єдиної точки зору з багатьох загальних і окремих питань

громадсько-політичної, державницької, культурницької та наукової діяльності П.Тичини спонукає переглянути та по-новому проаналізувати особливості процесу формування світогляду митця, його ранню творчість, роль та місце діяча в національно-визвольних змаганнях, роботу П.Тичини в органах виконавчої влади, наукових установах, творчих спілках, його участь у вищих законодавчих органах влади УРСР та СРСР, вплив поета на становлення та виховання молодих митців. Вимагає нового переосмислення культурницька, наукова та публіцистична діяльність П.Тичини.

Аналіз історіографії громадсько-політичної, державницької, культурницької та наукової діяльності П.Тичини стане першим кроком до комплексного та глибокого дослідження непересічної особистості митця, його місця і ролі у суспільно-політичному та культурницькому житті України.

Література

1. Барка В. Хліборобський орфей, або клярнетизм. – Мюнхен – Нью-Йорк: Бібліотека "Сучасності", 1961. – Ч. 2. – 87 с.
2. Барка В. Цитоване. – Канада: Бібліотека "Сучасності", 1961. – Ч. 2. – 90 с.
3. Білецький О. Двадцять років нової української лірики (1903–1923 рр.). – Харків: Держвидав України, 1924. – 38 с.
4. Бокий І. І сказали люди: годі нас дурити // Сільські вісті. – 2001. – 26 січня. – С. 3.
5. Буровій К. Боротьба за радість // Червоний шлях. – 1929. – №7. – С. 89–105.
6. Гальченко С. Грані великого таланту: До 100-річчя від дня народження П.Г.Тичини. – К.: Т-во "Знання" УРСР, 1990. – 48 с.
7. Губар О. Павло Тичина: Літературно-критичний нарис. – К.: Радянський письменник, 1981. – 257 с.
8. Гузман З. Внесок тичинознавця // Слово і час – 1992. – №1.
9. Двадцять роки: літературні дискусії, полеміки. – К.: Дніпро, 1991. – 366 с.
10. Жулинський М. Сходження на Голгофу слави // День. – 2001. – 28 вересня. – С. 18–19.
11. Збанацький Ю. Слово до читача // Тельнюк С. Павло Тичина.– К.: Молодь, 1979. – 336 с.
12. Зеров М. До джерел. – К.: Слово, 1926. – 131 с.
13. Зеров М. Твори: В 2 т. – Т. 2. – К.: Дніпро, 1990. – 600 с.
14. Єфремов С. Історія українського письменства. – К.: Femina, 1995. – 609 с.
15. Історія української літератури. – К.: Наукова думка, 1965. – 864 с.
16. Іщук А. Павло Тичина. – К.: Художня література, 1954. – 162 с.
17. Ковалів Ю. Василь Барка // Слово і час. – 1992. – №2. – С. 11–12.
18. Кошелівець І. Літературний процес: дещо з віддалі. – Париж: Наукове товариство ім.Т.Шевченка, 1991. – 94 с.

19. Кошелівець І. Сучасна література в УРСР. – Нью-Йорк: Пролог, 1964. – 378 с.
20. Лавріненко Ю. На шляхах синтези клярнетизму. – Канада: Бібліотека "Сучасності", 1997. – 63 с.
21. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933. – К.: Смолоскип, 2002. – 984 с.
22. Майдан І. Зріст і сила творчості Павла Тичини // Червоний шлях. – 1925. – №3. – С. 189–201.
23. Ніковський А. Vita nova. Критичні нариси. К., 1989. – 144 с.
24. Новіченко Л. Поезія і революція: Творчість П.Тичини в перші повоєнні роки. – К.: Рад. письменник, 1956. – 288 с.
25. Співець нового світу. Спогади про Павла Тичину / Упорядник та приміт. Г.Донця. – К.: Дніпро, 1971. – 512 с.
26. Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави). – К.: Знання України, вид-во поліграфічний центр "Знання", 1993. – 96 с.
27. Тельнюк С. Молодий я, молодий. – К.: Дніпро, 1990. – 418 с.
28. Тельнюк С. Павло Тичина: Бібліографічна повість. – К.: Молодь, 1979. – 336 с.
29. Павленко М. Освітнянський плуг Павла Тичини // Рідна школа. – 2001. – №1. – С. 70–73.
30. Павленко М. "Тичинівська формула українського патріотизму" / М.Павленко. – Умань, 2002. – 180 с.
31. Пogrібний А. Тичина золотогомінний // Класики не зовсім за підручником. – К.: Школяр, 2000. – 135 с.
32. Присяжнюк К. Освітній подвиг Павла Тичини // Радянська освіта. – 1996. – 14 лютого. – С. 8–9.
33. Федченко Б. Знівечений талант // Вільна Україна. – 1961. – Ч. 30. – С. 58–60.
34. Чапленко В. Пропаші сили. – Канада: Вінніпег, 1960. – 141 с.
35. Юринець В. Павло Тичина. Спроба критичної аналізи. – Х.: Книгоспілка, 1928. – 115 с.
36. Яровий О. "Офіціальний" Тичина як ідеологема Радянської епохи" / О.Яровий // Слово і час. – 1994. – №11–12. – С. 35–41.
37. Яровий О. Поет на перехресті поглядів: критика різних років про П.Тичину // Українська мова та література. – 1997. – №18. – С.1–3.